

УДК 336.77

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-2-20>**Чубка О.М.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національного університету “Львівська політехніка”***Курило О.Б.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національного університету “Львівська політехніка”***Chubka Olha***Candidate of Science (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance
National University “Lviv Polytechnic”***Kurylo Oksana***Candidate of Science (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance
National University “Lviv Polytechnic”*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ “ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9”: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

FEATURES OF THE PROGRAM IMPLEMENTATION “AFFORDABLE LOANS 5-7-9”: REGIONAL ASPECT

АНОТАЦІЯ

Наведено переваги державної програми “Доступні кредити 5-7-9” для позичальників та банків. Подано головні вимоги, які банки ставлять до позичальників. Охарактеризовано основні зміни у програмі, зумовлені пандемією коронавірусу та повномасштабною війною в Україні. Подано перелік регіонів України, у яких зосереджена найбільша кількість зареєстрованих суб’єктів малого та середнього підприємництва. Проведено кореляцію між кількістю підприємств малого та середнього бізнесу у регіонах та обсягом отриманих кредитів за програмою “Доступні кредити 5-7-9”. Наведено динаміку кредитного портфелю у м. Києві, Київській, Дніпропетровській, Харківській, Одеській, Львівській, Запорізькій, Вінницькій областях у червні 2021р. – травні 2022 р. Визначено вплив війни в Україні на обсяг отриманих кредитів по регіонах. Доведено роль місцевих органів влади (м. Київ, Львівська область) у стимулюванні, підтримці місцевих бізнесменів, долученості до державної програми кредитування. Проведено аналіз структури кредитного портфелю за напрямками використання коштів у регіонах України.

Ключові слова: кредитування, державна програма “Доступні кредити 5-7-9”, суб’єкти малого і середнього підприємництва, регіони України.

ANNOTATION

The role of state support for lending to small and medium-sized businesses in Ukraine is substantiated. The advantages of the state program “Affordable Loans 5-7-9”; for borrowers and banks are presented. The main requirements that banks impose on borrowers are presented. The main changes in the program caused by the coronavirus pandemic and the full-scale war in Ukraine are described. It is proved that the latest changes in the program are aimed mainly at supporting agricultural producers in order to ensure the sowing campaign, as well as to support and intensify entrepreneurial activity during martial law in Ukraine. The list of regions of Ukraine in which the largest number of registered small and medium enterprises is concentrated is given. A correlation between the number of small and medium-sized enterprises in the regions and the amount of loans received under the program “Affordable Loans 5-7-9” was made. The dynamics of the loan portfolio in

Kyiv, Dnipropetrovsk, Kharkiv, Odessa, Lviv, Zaporizhia, Vinnytsia regions and Kyiv during June 2021 - May 2022 are presented. The impact of the war in Ukraine on the volume of loans received by region is determined. It is proved that the volume of received loans tends to increase in all analyzed regions, and as a result of hostilities in Kharkiv and Kyiv regions, these regions lowered their rating positions in May 2022 compared to April in terms of loans received among other regions of Ukraine. The analysis of the structure of the loan portfolio by areas of use of funds in the regions of Ukraine was made. The role of local authorities (Lviv region, Kyiv) in stimulating, supporting local businessmen, involvement in the state lending program is proved. The Pilot Project of lending to investment projects at 0% in Lviv region was characterized by combining two programs - the regional program of Competitiveness of Lviv region and the state program “Affordable Loans 5-7-9” for the investment component. The benefits of the Pilot Project for local authorities, participating banks and borrowers are presented. The most active participants of the program in each region were identified, including representatives of agriculture, trade and industry.

Key words: crediting, state program “Affordable loans 5-7-9”, small and medium business entities, regions of Ukraine.

Постановка проблеми. Для забезпечення зростання економіки важливим питанням є стабільне та ефективне функціонування малого і середнього бізнесу в Україні. Уряд постійно реалізовував програми розвитку підприємництва, проте найбільшого поштовху для їхнього розширення та оновлення дала пандемія COVID-19, а згодом повномасштабна війна в Україні. Впроваджені карантинні заходи, локдаун завдали нищівного удару малому та середньому підприємству та змусили уряд швидко реагувати на ситуацію. Пандемія стала каталізатором використання нових кредитних банківських продуктів, нових способів взаємодії позичальників і банків. Таким чином була введена в дію державна програма “Доступні кредити 5-7-9”,

основною метою якої стало спрощення доступу МСБ до кредитування, підтримка інвестиційних проектів, що дало можливість підприємствам продовжувати працювати, зберегти робочі місця, легалізувати та розширювати свою діяльність, сприяти імпортозаміщенню та поверненню трудових мігрантів. Програма користується великим попитом, банк через кредитування бере участь у соціально-економічному розвитку суспільства, забезпечує якісний перерозподіл коштів в економіці, тому державна підтримка МСБ є доволі актуальним питанням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи із лютого 2020 р. (дати введення державної програми), для науковців з'явилась нова, досить актуальна тема дослідження: механізм отримання кредитів, умови і зміни програми "Доступні кредити 5-7-9", характеристика кредитних продуктів для МСБ банків-учасників програми, позитивні та негативні сторони програми тощо. Так, досить детальні дослідження по темі проведені науковцями Чайковським Я. [1]. Лапішко М. Л., Косик В. Ю. [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Науковці зосереджують увагу на результатах реалізації програми лише в межах цілої країни, в той час як аналіз показників реалізації програми в межах регіонів України є доволі цікавим.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика програми "Доступні кредити 5-7-9" в розрізі тих регіонів України, у яких зосереджена найбільша кількість зареєстрованих суб'єктів малого та середнього бізнесу, аналіз структури кредитного портфеля за напрямками використання коштів, одержаних в рамках державної програми.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2020р. спалах COVID-19 змусив малі та середні підприємства призупинити чи значно згорнути свою діяльність, наслідком чого стало значне погіршення загальних показників розвитку МСБ. Ключовою новацією, яка затвердила пільгові умови кредитування малого та середнього підприємництва банками, стала державна програма підтримки бізнесу "Доступні кредити 5-7-9". Для банків успішність та ефективність роботи програми – це можливість залучати нових клієнтів і збільшувати кредитний портфель. Для МСБ вона націлена на розвиток стартапів і створення нових робочих місць, кредитування нового бізнесу [1, с. 86].

Банки погоджують з позичальником кредит на вигідних умовах, а здешевленням та участю у конкурсі займається безпосередньо позичальник. Після отримання позитивного рішення від банку позичальник подає заявку на участь в конкурсі [2, с. 138]. В конкурсі обов'язково повинен бути добре продуманий бізнес-план. Передбачені програмою гарантії на рівні 80% (20% від суми кредиту гарантує позичальник) сприяють тому, що банки видають кошти лише

якісним позичальникам, які мають бізнес-план та бачення розвитку власної справи.

Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва, єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України. Фонд розвитку підприємництва діє через банки-партнери, які володіють технологіями і активно кредитують цільову групу програми: середні та малі підприємства. Станом на кінець травня 2022 р. у програмі пільгового кредитування бізнесу беруть участь 42 банки. За кількістю кредитних договорів лідерами є: Приват-банк (17 тис.), Ощадбанк (5,2 тис.), Райффайзен Банк Аваль (3,8 тис.) [3]. Як правило, банки ставлять такі основні вимоги до позичальників, як: позитивна кредитна історія, прибуткова діяльність, наявність забезпечення, власний внесок.

Пандемія коронавірусу, карантинні заходи, повномасштабна війна в Україні змусили КМУ періодично переглядати умови програми, вносити у неї певні зміни, основні з яких подані на рис. 1.

Останні зміни, що були внесені до програми (12 березня 2022 р.), націлені в основному на підтримку сільськогосподарських товаровиробників з метою забезпечення посівної кампанії, а також на підтримку та активізацію підприємницької діяльності у період дії воєнного стану в Україні. Для стимулювання розвитку підприємств, забезпечення їхньої стабільної роботи були відмінені планові та позапланові перевірки бізнесу під час воєнного стану, спрощені процедури для започаткування та ведення бізнесу, розпочато роботу з переміщення виробничих потужностей підприємств з територій, де є загроза бойових дій на безпечніші території.

Фонд розвитку підприємництва подає щотижневу інформацію про результати державної програми "Доступні кредити 5-7-9", в тому числі в розрізі регіонів в Україні. Аналіз результатів реалізації програми варто проводити на основі регіонів, у яких зосереджена найбільша кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва (рис. 2).

Найбільша кількість малих і середніх підприємств традиційно зосереджена в м. Києві – 25%, а також у Київській – 9%, Дніпропетровській – 8%, Харківській та Одеській – по 7%, Львівській – 6%, Запорізькій – 4% та Вінницькій – 3% областях. Це обумовлено географічними чинниками щодо розташування регіонів, особливостями економічного розвитку, видами економічної діяльності і великою кількістю зареєстрованих підприємств.

Проведена кореляція між кількістю підприємств малого та середнього бізнесу у цих регіонах та обсягом отриманих кредитів за програмою показала значний прямий зв'язок між цими показниками (значення коефіцієнта лінійної кореляції становить 0,77).

Динаміка кредитного портфелю за програмою "Доступні кредити 5-7-9" за окремими ре-

Рис. 1. Основні зміни до програми "Доступні кредити 5-7-9%".

Джерело: [3; 4]

гіонами України у 2021–2022 рр. подана на рис. 3. По кожному аналізованому регіоні (включаючи ті, у яких відбувались (м. Київ, Київська область) чи ще тривають (Харківська, Запорізька області) активні бойові дії) спостерігається збільшення обсягу наданих кредитів (від 4,6% у Запорізькій області до 21,4% в Одеській області у травні 2022 р. порівняно із квітнем). Внаслідок військових дій у Харківській та Київській областях ці регіони знизили свої рейтингові позиції у травні порівняно із квітнем за обсягом отриманих кредитів серед інших регіонів України.

На початку впровадження програми (2020 – 2021 р.) Львівська область зберігала першість в Україні у кредитуванні за програмою "Доступні кредити 5-7-9%". Протягом грудня 2021 р. – квітня 2022 р. Львівщина поступилась м. Києву та Харківській області, а вже

у травні 2022 р. випередила Харківську область. Обсяг отриманих кредитів у травні у Львівській області зріс на 17,1% порівняно із квітнем. Місцеві органи влади Львівщини стимулюють та підтримують місцевих бізнесменів і долучаються до державної програми. Так, з обласного бюджету в межах цільової програми конкурентоспроможності Львівської області на 2021–2025 роки виділяються кошти на дофінансування кредитів. Підприємці, які зареєстровані у Львівській області і беруть кредити на інвестиційні цілі та створюють нові робочі місця, мають можливість отримувати кредит за ставкою до рівня 0%. Тобто для підприємців Львівської області, які взяли кредити на інвестиційні цілі і створили робочі місця, держава компенсує до ставки 5%, 7% або 9%, а з обласного бюджету відбувається дофінансування кредитної ставки до 0%. Це пілотний проєкт,

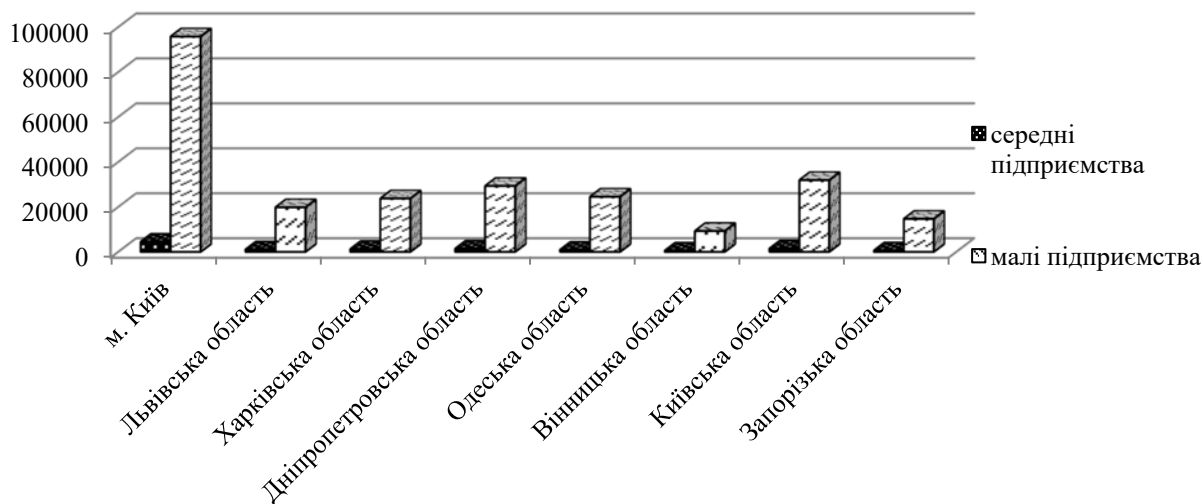

Рис. 2. Кількість суб'єктів малого та середнього бізнесу в окремих регіонах України станом на 01.01.2021 р., од.

Джерело: [5-10]

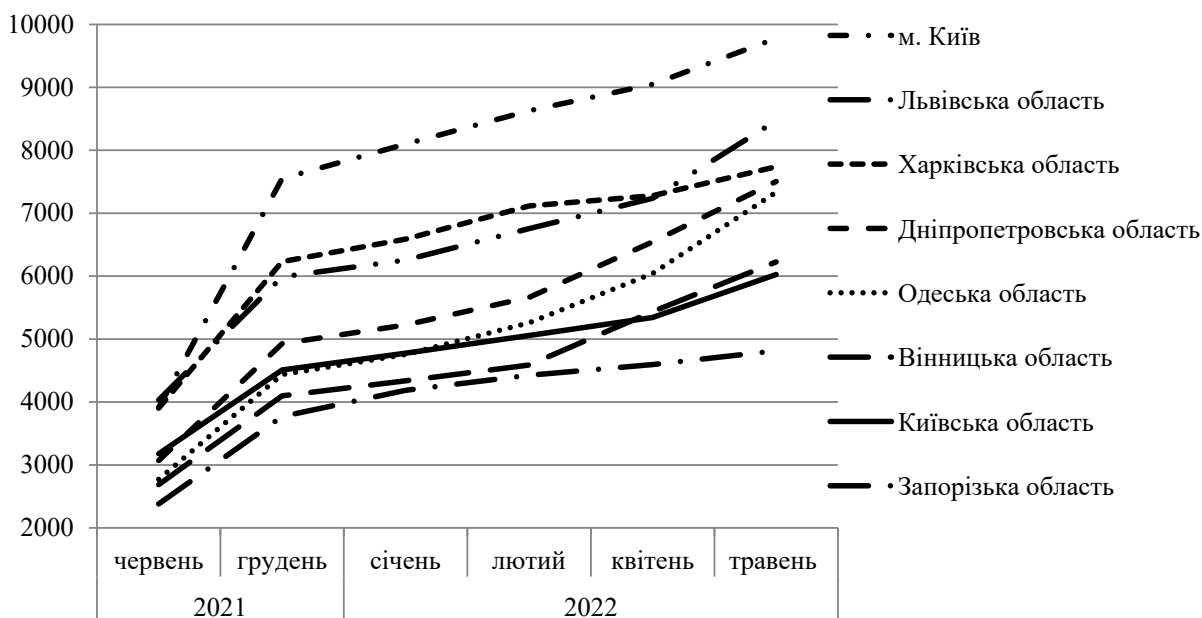

Рис. 3. Динаміка кредитного портфелю за програмою “Доступні кредити 5-7-9” за регіонами України у 2021–2022 рр., млн.грн.

Джерело: [11]

що має очевидні переваги: місцева влада стає прямим учасником програми, запроваджуючи додатковий пакет підтримки для місцевих підприємців з урахуванням пріоритетів розвитку регіону; реалізація цього проекту повністю синхронізується з механізмом компенсації процентів в рамках програми 5-7-9% з використанням ескроу-рахунків; усі уповноважені банки автоматично стають учасниками пілотного проекту; фонд підтримки підприємництва виступає “єдиним вікном” для банків та місцевої влади, що суттєво зменшує їх адміністративні витрати на реалізацію проекту; в межах пілотного проекту поєднуються кошти державного та місцевого бюджетів, що збільшує обсяг

державної підтримки місцевих підприємців (до 0% річних).

У розрізі видів діяльності найбільше по сумах виданих кредитів у Львівській області припадає на оптову та роздрібну торгівлю – 32%, переробну промисловість – 25%, сільське господарство – 20%, транспорт – 7%, охорону здоров'я – 1%. За цілями кредитування у Львівській області переважають кредити на оборотний капітал в рамках антикризового пакету – 59%, на другому місці – рефінансування (25%), на третьому – кредитування на інвестиційні потреби (16%).

Починаючи із грудня 2021 р. першість за обсягом отриманих кредитів затвердилась за

м. Києвом. Суб'єкти малого та середнього підприємництва у м. Києві, які отримують кредит за програмою "Доступні кредити 5-7-9%", також можуть отримати додаткову фінансово-кредитну підтримку (від київської міської влади). Тобто, для підприємців столиці, які є учасниками державної програми, кінцеві відсоткові ставки можуть становити до 0,1% річних. Кредит можуть отримати малі та середні підприємства – резиденти України, які зареєстровані в м. Києві та сплачують податки, виробничі потужності яких розміщені повністю або частково на території м. Києва або Київської області, які ведуть реальну господарську діяльність не менше одного року та можуть профінансувати не менше 20% вартості об'єкту кредитування.

Після звільнення Києва і Київської області від російської армії на початку квітня 2022 р., ці території почали повертатися (де це було можливо та безпечно) до активного життя. У травні 2022 р. порівняно із квітнем обсяг отриманих кредитів у Києві малим та середнім бізнесом зріс на 8,1%, що свідчить про прагнення підприємців якнайшвидше відновитися.

Рейтинг Київської області в обсягу отриманих кредитів має спадну тенденцію: від 4 місця в червні 2021 р. до 7 позиції у травні 2022 р. Київська область є однією із лідерів із кредитування сільського господарства.

Харківська область за обсягом отриманих МСП кредитів належить до трійки найактивніших позичальників: з червня по грудень 2021 р. вона займала 3-є місце, з грудня 2021 р. по травень 2022 р. – 2-е місце, а у травні 2022 р. знову опустилась на 3-є місце. Харківщина - це торгово-промисловий регіон, тому найбільше за кредитами звертаються торговці різних сфер та промисловці: легка промисловість, виробництво обладнання.

Починаючи із грудня 2021 р. Дніпропетровська область закріпилась на 4 місці за обсягом отриманих кредитів за програмою "Доступні кредити 5-7-9%", а обсяг кредитів у квітні зріс на 15,5% порівняно із лютим, у травні на 14,7% порівняно із квітнем. Наприкінці 2021 р. йшла мова про впровадження на Дніпропетровщині регіональної програми з додаткової компенсації відсотків за інвестиційними кредитами до 0% річних в рамках програми "Доступні кредити 5-7-9%" (поєднання коштів державного та місцевого бюджетів), однак інформація про введення її в дію відсутня. Дніпропетровщина – це центр гірничодобувної та металургійної промисловості, а також сільськогосподарський центр, тому найбільше кредитів видавались на ці напрямки. Станом на кінець травня 2022 р. за обсягами наданих кредитів у сільському господарстві за програмою "Доступні кредити 5-7-9%" Дніпропетровська область займала 4 місце (2,522 млрд. грн.) після Кіровоградської (4,81 млрд. грн.), Київської (3,37 млрд. грн.) та Вінницької (2,916 млрд. грн.) областей [4].

Одеська область із 6 місця (червень 2021 р. – січень 2022 р.) за обсягом отриманих кредитів за державною програмою перейшла і закріпилася на 5 рейтинговій позиції. По області спостерігається найбільший приріст по отриманих кредитах серед всіх аналізованих областей: 21,4% у травні порівняно із квітнем 2022 р. Найбільше кредитів по Одещині припадає на сільське господарство (2,48 млрд. грн.) [4], в меншій мірі - на переробну промисловість, виробництво продукції з високою часткою доданої вартості, транспортну галузь, туристичну сферу.

Вінницька область закріпила свої рейтингові позиції в обсягах отриманих кредитів: із 7 місця (червень 2021 р. – лютий 2022 р.) перейшла на 6 місце. Найактивнішими учасниками програми "Доступні кредити 5-7-9%" на Вінничині є представники сільського господарства, переробної промисловості та торгівлі.

Запорізька область стабільно займала 8 місце в рейтингу за обсягом отриманих кредитів протягом аналізованого періоду. У структурі кредитного портфелю за державною програмою найбільшу частку займають сільськогосподарські товаровиробники та торгівельні підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Роль малого та середнього бізнесу є важливою у розвитку економіки країни через зовнішні переваги щодо загальноекономічної ефективності, інновацій, зростання продуктивності, зайнятості населення. Несприятливе макроекономічне середовище заважає розвитку МСП, тому необхідною є державна підтримка, яка добре зарекомендувала себе у вигляді програми "Доступні кредити 5-7-9%".

Аналіз динаміки кредитного портфелю по регіонах України, у яких зосереджена найбільша кількість зареєстрованих суб'єктів малого та середнього бізнесу (м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Львівська, Запорізька, Вінницька області) показав зростаючу тенденцію в обсязі отриманих кредитів, незважаючи на те, що у регіоні відбувалися (м. Київ, Київська область) чи ще тривають (Харківська, Запорізька області) активні бойові дії. Внаслідок військових дій у Харківській та Київській областях ці регіони дещо знизили свої рейтингові позиції за обсягом отриманих кредитів серед інших регіонів України.

Характеристика програми "Доступні кредити 5-7-9" в розрізі регіонів України дала можливість виявити найактивніших учасників програми в кожному регіоні, серед яких представники сільського господарства, торгівлі, промисловості.

Аналіз програми по окремих регіонах України (Львівська область, м. Київ) показав, що місцеві органи влади теж стимулюють, підтримують місцевих бізнесменів та долучаються до державної програми. Львівщина стала першою областю в Україні, де реалізували Пілотний проєкт кредитування інвестиційних проєктів

під 0%. Проект об'єднує дві програми – обласну програму Конкурентоспроможності Львівської області та державну програму “Доступні кредити 5-7-9%” по інвестиційному компоненту.

Трансформована програма “Доступні кредити 5-7-9%” дає можливість підприємцям продовжувати свою діяльність, ефективно долати труднощі, спричинені війною, підтримувати стійкість економіки України. Відновлення української економіки має стати одним зі стабілізуючих факторів у попередженні глобальних кризових явищ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чайковський Я. Сучасний стан та напрями розвитку банківського кредитування малого і середнього бізнесу в Україні. *Світ фінансів*. № 3 (68). 2021. С. 80–89.
2. Лапішко М. Л., Косик В. Ю. Державна підтримка кредитування малого та середнього бізнесу: здобутки та проблеми. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 5 (32) 2021. С. 135–141.
3. Український бізнес вже отримав 114 млрд. грн. пільгових кредитів. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/28/86170767>.
4. Банки видали аграріям кредити на 31,5 млрд. грн. URL: <https://finbalance.com.ua/news/banki-vidali-ahraryiam-kredit-na-315-mlrd-hrn>.
5. Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
6. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. URL: <http://www.dnestrstat.gov.ua>.
7. Головне управління статистики у Вінницькій області. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua>.
8. Головне управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua>.
9. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
10. Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
11. Інформація про результати державної програми доступні кредити 5-7-9. Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9>.

REFERENCES:

1. Chaikovskiy Ya. (2021) Suchasnyi stan ta napriamy rozvytku bankivskoho kredyuvannia maloho i serednoho biznesu v Ukraini [Current state and directions of development of bank lending to small and medium business in Ukraine]. *Svit finansiv*, vol. 3 (68), pp. 80–89.
2. Lapishko M. L., Kosyk V. Yu. (2021) Derzhavna pidtrymka kredyuvannia maloho ta serednoho biznesu: zdotuky ta problemy [Government support for small and medium business lending: achievements and challenges]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 5 (32), pp. 135–141.
3. Ukrainyskyi biznes vzhe otrymav 114 mlrd. грн. pilhovyykh kredytiv [Ukrainian business has already received UAH 114 billion. preferential loans]. Available at: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/28/86170767>.
4. Banky vydaly ahraryiam kredyty na 31,5 mlrd. Hrn [Banks issued loans to farmers for UAH 31.5 billion]. Available at: <https://finbalance.com.ua/news/banki-vidali-ahraryiam-kredit-na-315-mlrd-hrn>.
5. Holovne upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti [Main Department of Statistics in Lviv Region]. Available at: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
6. Holovne upravlinnia statystyky u Dnipropetrovskii oblasti [Main Department of Statistics in Dnipropetrovsk Region]. Available at: <http://www.dnestrstat.gov.ua>.
7. Holovne upravlinnia statystyky u Vinnytskii oblasti [Main Department of Statistics in Vinnytsia Region]. Available at: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua>.
8. Holovne upravlinnia statystyky u Kharkivskii oblasti [Main Department of Statistics in Kharkiv Region]. Available at: <http://kh.ukrstat.gov.ua>.
9. Holovne upravlinnia statystyky v Odeskii oblasti [Main Department of Statistics in Odesa Region]. Available at: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
10. Holovne upravlinnia statystyky u Zaporizkii oblasti [Main Department of Statistics in Zaporizhzhia Region]. Available at: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
11. Informatsiia pro rezultaty derzhavnoi prohramy dostupni kredyty 5-7-9 [Information on the results of the state program available credits 5-7-9]. Fond rozvytku pidpriemnytstva. Available at: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9>.